

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДВНЗ «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
ОСВІТИ**

*Кафедра методики професійної освіти
та соціально - гуманітарних дисциплін*

ПІДСУМКОВА ВИПУСКНА РОБОТА

**Тема роботи: Завдання педагогічного колективу щодо створення
сприятливих умов для розвитку й формування особистості учня**

Виконала Мізерак О. М.

Група ОД-IV-58Ст. М

*Керівник _____
_____*

м. Біла Церква - 2016

Затверджую:
Завідувач кафедри

_____ р.

ЗАВДАННЯ НА ПІДСУМКОВУ ВИПУСКНУ РОБОТУ

Слухач Мізерак Олеся Миколаївна

Група _____
(Шифр групи)

Тема Завдання педагогічного колективу щодо створення сприятливих умов для розвитку й формування особистості учня

Керівник роботи _____
(Прізвище, ім'я, по батькові, посада, вчена ступінь, звання)

Дата видачі завдання 04.04.2016 **Строк здачі роботи** 21.09.2016

Керівник роботи

Підпис

Слухач

Підпис

АНОТАЦІЯ

У даній підсумковій випускній роботі автор розкриває деякі теоретичні, методичні та практичні аспекти теми «Завдання педагогічного колективу щодо створення сприятливих умов для розвитку й формування особистості учня».

Автором опрацьовано літературні джерела за темою роботи; результати аналізу і систематизації джерел представлено у теоретичній частині роботи.

Практична частина містить інноваційний проект «Виховання обдарованої особистості в професійно-технічному навчальному закладі».

Робота може бути цікавою для викладачів, майстрів виробничого навчання, вихователів професійно-технічних навчальних закладів навчальних закладів у контексті вдосконалення їх професійної компетентності

ЗМІСТ

1	Вступ	5
2	Теоретична частина	7
2.1	Компоненти освітнього середовища	7
2.2	Етапи формування середовищного підходу у педагогічній теорії	11
2.3	Умови розвитку і формування особистості	17
2.4	Завдання педагогічного колективу	19
3	Практична частина	24
4	Висновки	28
5	Список використаної літератури	29

ВСТУП

Актуальність теми підсумкової випускної роботи «Завдання педагогічного колективу щодо створення сприятливих умов для розвитку й формування особистості учня» обумовлена тим, що на сьогоднішній день в теорії виховання використовують різноманітні підходи в управлінні процесом розвитку та формування особистості учня. Але умови сучасного життя все більше змушують звертати увагу на такий факт, як значимість умов в розвитку дитини.

Існує безліч підходів та варіантів у системі виховання, які б сприяли ефективному формуванню особистості, та всі вони є не досить ефективними, якщо входять у протиріччя з оточуючим середовищем. Особистісний, індивідуальний та інші підходи втрачають свою силу, якщо не звертати увагу на соціокультурний та природний контекст розвитку учня. Дана обставина береться до уваги в існуючих виховних системах, яким необхідні сприятливі умови для реалізації свого потенціалу. Таким чином, середовищний підхід необхідно розглядати як важливе доповнення до компонентів виховної системи, що вже існують та як спосіб організації середовища, оптимізації його впливу на особистість учня.

У ХХІ столітті стоїть проблема впливу умов на розвиток особистості стає більш актуальною, що було викликано зверненням уваги дослідників на особистісно-орієнтований підхід. Розроблялися нові ідеї, робилися спроби відновити середовищний підхід вітчизняних та зарубіжних шкіл минулих століть. На сучасному етапі концептуальним осмисленням феномену середовища, розробкою підходів, принципів та основних його характеристик займаються Ю. Мануйлов, Ю. Громико, В. Ясвін, І. Шендрік та інші. Так, Ю. Мануйлов підкреслює значимість умов для розвитку особистості, їх тісний зв'язок з виховною системою.

Враховуючи вище зазначене та необхідність подальшої наукової розробки означеної проблематики у педагогіці була обрана тема: «Завдання педагогічного колективу щодо створення сприятливих умов для розвитку й формування особистості учня».

Об'єкт – створення в навчальному закладі сприятливих умов для розвитку й формування особистості.

Предмет – дослідження шляхів створення педагогічним колективом сприятливих умов для розвитку й формування особистості учня.

Цілі дослідження: здійснити ретроспективний аналіз досліджень шляхів створення сприятливих умов для розвитку й формування особистості учня, визначити завдання педагогічного колективу щодо створення таких умов у навчальному закладі.

Завдання дослідження:

1. Розкрити та довести актуальність дослідження проблеми.
2. Представити результати аналізу і систематизації інформації, отриманої з опрацьованих літературних джерел, у теоретичній частині даної роботи.
3. Розробити

Для реалізації мети дослідження і вирішення поставлених завдань використовувався комплекс методів науково-педагогічних досліджень: теоретичних: аналіз, узагальнення та систематизація педагогічної, методичної, довідкової літератури для визначення теоретичних основ дослідження.

Практична значущість дослідження полягає у тому, що результати дослідження можуть бути використані викладачами, майстрами виробничого навчання, вихователями для створення освітнього простору, що буде сприяти всебічному розвитку особистості.

2. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

2.1. Компоненти освітнього середовища

Провідні тенденції освіти у світі пов'язані з ідеєю створення умов для розвитку особистості. Потреба в самореалізації - одна з провідних потреб особистості, що є внутрішнім стимулом людської діяльності. Першорядне значення має соціально-прогресивний тип самореалізації особистості, що виражається в прагненні самореалізації себе як частини соціуму. Створення освітнього середовища для розвитку особистості, здатної до такого типу самореалізації - основне завдання сучасної освіти. Освітнє середовище –це сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти. Поняття освітнього середовища можна розглядати з позицій суб'єкта та об'єкта навчальної діяльності, а саме:

- освітнє середовище (з позиції суб'єкта) - це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні;
- освітнє середовище (з позицій об'єкта) – це сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти .

Освітнє середовище складається з таких структурних компонентів: фізичне оточення, людський фактор, програма навчання. Розвиток особистості учня ґрунтується на багатоканальній взаємодії всіх цих компонентів як суб'єктів освітнього середовища. Навіть поверхневий погляд на освітнє середовище переконує, що воно є неоднорідним й складним явищем соціального життя, яке має різні ознаки – суттєві й другорядні. Розроблення теоретичних засад створення освітнього середовища як фактору розвитку особистості учня зумовлює необхідність застосування методу класифікації освітніх середовищ для встановлення їхньої типології. За основу типологізації освітніх середовищ взято зміст категорії «освіта» як цілеспрямований педагогічний вплив на формування

особистості через процеси виховання і навчання. Розвиток особистості учня здійснюється через організацію навчально-виховного процесу навчального закладу. Доведено, що розвиток особистості учня регулюється через цілі і зміст навчання, які у своєму взаємозв'язку є складною ієрархічно побудованою системою.

Об'єднуючи суб'єктивний та об'єктивний погляд на умови розвитку й формування особистості, можна стверджувати: освітнє середовище – це сукупність природних, фізичних та соціальних об'єктів й суб'єктів, які впливають на формування учня, на його творчий, професійний та особистісний розвиток, сприяють становленню міжсуб'єктних взаємодій та особистісно орієнтованих педагогічних комунікацій в освітньому процесі, забезпечують умови комфортної життєдіяльності учня в навчальному закладі та поза його межами.

Провідна роль у створенні сприятливих умов належить педагогічному колективу навчального закладу, від його готовності до такої діяльності прямо залежить ефективність освітнього середовища як фактору розвитку і формування особистості учня. Встановлено, що освітнє середовище разом зі зміною соціального оточення теж динамічно трансформується, тому педагоги спроможні його змінювати адекватно новим вимогам лише за умови власного професійного зростання.

Педагогічно доцільною умовою створення сприятливих умов, що сприяють самореалізації кожного учня, визнано встановлення закладами освіти соціально-педагогічного партнерства з усіма зацікавленими у вихованні підростаючого покоління фізичними та юридичними особами. Соціально-педагогічне партнерство розглядається як окрема форма соціальної взаємодії закладу освіти з фізичними або юридичними особами та розгортається на засадах визначальної ролі навчального закладу в реалізації його особистісно-розвивальних функцій. Таке партнерство включає в себе сім'ю, педагогів, адміністрацію навчального закладу. На рівні сім'ї це:

- створення стимулюючої духовної та морально-психологічної атмосфери;
- інтеграція зусиль з навчальним закладом;

- оволодіння необхідним обсягом психолого-педагогічних знань, умінь і навичок.

На рівні діяльності педагога:

- стимулювання інтелектуального і творчого пошуку, вміння бачити проблеми та шляхи їх розв'язання;
- пріоритет відносин співробітництва, співтворчості;
- модернізація форм, методів навчання та виховання.

На рівні діяльності адміністрації навчальних закладів:

- підбір педагогічних кадрів відповідного рівня, здатних сприяти творчій праці учнів, вивчення їх педагогічної майстерності;
- забезпечення умов для самостійної діяльності педагогів, підвищення їх загальнокультурного та професійного рівня.

Для сприяння самореалізації кожного учня треба розуміти, що кожен учень – це унікальна й неповторна індивідуальність. Тому пріоритет вільного розвитку особи є базовим принципом побудови освітнього середовища навчального закладу, головна мета якого – зрозуміти кожну особистість та виявити до неї повагу.

Тому завдання педагогів полягає у створенні атмосфери турботи і підтримки учнів, яка сприяла б розвитку їхніх можливостей, задовольняла їхні інтелектуальні, емоційні й соціальні потреби.

Для того, щоб створені умови сприяли самореалізації кожного учня, робота повинна бути спрямована на те, щоб кожен учень міг:

- розвинути здібності практичного мислення й незалежного висловлювання;
- поповнити знання у сферах, які цікаві учневі й розкривають перед ним нові горизонти навчання;
- розвивати спроможність приймати самостійні рішення;
- оволодівати необхідними навичками з предметів та виробничого навчання;

- навчити радіти навчанню й поважати освіту;
- розвинути свій емоційний інтелект;
- отримати необхідну індивідуальну педагогічну підтримку;
- розвинути самосвідомість кожного учня як самостійної особистості і як члена колективу;
- зберегти і зміцнити моральне, фізичне і психічне здоров'я вихованців;
- сприяти взаємоузгодженню зовнішніх потреб та внутрішніх мотивів до саморозвитку та самореалізації всіх учасників навчально-виховного процесу.

Робота з учнями будується на використанні у викладанні нових підходів, які переносять акцент не на накопичення знань, а на формування технологій розумової праці учнів. Співпраця педагога і учнів, партнерство на уроці, спільний процес пізнання та відкриттів, постійне створення ситуації успіху – ось складові самореалізації учня в освітньому середовищі. Треба прагнути, щоб учні не тільки володіли сумою знань з навчальних предметів, але й усім досвідом демократичних відносин у суспільстві, навичками управління собою, своїм життям у колективі, вміти брати відповідальність за свою діяльність. Для цього вектор діяльності необхідно повертати на виховання готовності кожного учня до вирішення власних завдань визначення свого місця в житті, успішного розвитку і реалізації своїх нахилів та інтересів.

Компоненти освітнього середовища розділяються на дві категорії: суб'єкт та об'єкт. Суб'єктами освітнього процесу є учні та педагог. Об'єктами – засоби навчання та інструменти навчальної діяльності, методики, матеріальна база, область управління педагогічним процесом, засоби комунікації. Об'єкти – це носії інформації та навчальні дії, які, будучи засвоєнні та перетворені свідомістю суб'єктів, перетворюються в процесі навчальної діяльності на якості особистості – світобачення, систему цінностей і сенсів, переконань, компетенції і т.д.

У теорії виховання склалися різноманітні підходи до управління процесом розвитку і формування особистості учня. Основою їм служать такі феномени

дійсності як вік, індивідуальність, людська особистість, діяльність, ставлення, комплексність та ін. Продуктивність і значимість діяльнісного, системного, особистісного та інших підходів емпірично була підтверджена самим ходом розвитку виховної практики.

Тим не менш, умови сучасного життя все більше підводять дослідників до необхідності враховувати зростаюче значення середовища у розвитку дітей, у реалізації вищеназваних підходів. Опосередковане управління розвитком учня неефективне, якщо середовище ускладнює саму діяльність. Виховна система може невірно працювати, якщо вона входить у супереч із середовищем. Особистісний, індивідуальний і інші підходи втрачають свою силу, якщо не береться до уваги соціокультурна та природна умови розвитку учня. Дана обставина береться до уваги різними виховними системами, які потребують сприятливого середовища для реалізації свого потенціалу.

Таким чином, відбулося накопичення уявлень про умови, які сприятливі чи несприятливі для роботи з учнями.

Популярність дослідження цих умов в останні десятиліття, зростання наукових публікацій в Україні та за кордоном з використанням його виховного потенціалу свідчить про важливість середовищного підходу.

2.2 Етапи формування середовищного підходу у педагогічній теорії

Виховні можливості середовища почали враховувати ще в первісному суспільстві, коли поступово відбувався перехід від пристосування до навколишнього середовища до його перетворення в своїх цілях. Соціальний досвід, що постійно накопичувався міг засвоюватися поколіннями тільки за умови цілеспрямовано організованого середовища для передачі цього досвіду.

В античну епоху греки розглядали особистість людини як частину мікрокосмосу, приділяючи увагу її взаємодії з оточуючим середовищем, та людської взаємодії зі штучно створеним середовищем прекрасного – храми, театри і т.д. Вступаючи в контакт із навколишнім світом, людина, на думку греків,

упорядковувала свідомість і набувала здатність мислити. У всіх відомих освітніх установах – Лікеї, Академії, школі Епікура, створюване середовище було просякнuto принципом гармонії: поєднання природного середовища з витворами, створеними людиною.

Платон одним із перших сформував питання про фактори, що впливають на формування особистості. Він вважав, що середовище повинне бути «добрим, щоб викликати спогади про світ ідей». Учень Платона – Аристотель продовжував вивчати фактори, які впливають на розвиток особистості. Серед них він виділив три основні групи: зовнішні, фактори оточуючого світу, що сприймаються органами почуттів, та внутрішні сили, що розвивають властиві людині завдатки. Вже в цей період були зроблені спроби теоретично обґрунтувати роль середовища в гармонійному розвитку особистості.

За часів християнського Середньовіччя вся оточуюча дійсність, з її мінімалізмом у повсякденному житті та величністю у храмах, повинна була сприяти вихованню слухняного, дисциплінованого християнина. У монастирських школах того часу, освітнє середовище будувалося на основі жорстких правил, регламентацій та сурової системи покарання.

Проблема впливу середовища на розвиток особистості стала об'єктом дослідження, починаючи з XVII ст. Англійські матеріалісти XVII ст. та представники просвітництва у Франції XVIII століття запропонували ідею необхідності врахування ролі середовища у вихованні дитини. Під терміном «середовище» переважно малося на увазі соціальне середовище, а говорячи про «вплив середовища» – роль соціальних факторів у формуванні особистості (К. Гельвецій, Д. Дідро, Дж. Локк). Соціальне середовище сприймалося як незмінний факт, що фатально визначає долю людини; людину, в свою чергу, розглядали як пасивний об'єкт впливу оточуючого середовища.

Так, англійський просвітитель Дж. Локк (1632-1704) при формуванні особистості велику увагу приділяв цілеспрямовано організованому середовищу. Проблема впливу середовища на людину, відображена Дж. Локком в емпірично-сенсуалістичній концепції, стала предметом дискусій між французькими

просвітителами К. Гельвецієм (1715-1771) і Д. Дідро (1713-1784). К. Гельвецій причину відмінності розумових здібностей та поглядів людей пов'язував виключно з впливом зовнішнього середовища, заперечуючи вроджені задатки. Д. Дідро в трактаті «Систематичне спростування книги Гельвеція «Людина»» сперечався з автором про недооцінку задатків, закладених природою.

В педагогічних поглядах Ж.-Ж. Руссо (1712-1778) середовище розглядалося як умова оптимального саморозвитку особистості. В людині, на думку Ж.Ж. Руссо, з самого початку закладені сприятливі тенденції саморозвитку. Дані тенденції подавляються існуючими системами виховання, які базуються на непритаманному соціальному середовищі для людини, ігноруючи природу. Для ефективного виховання Ж.-Ж. Руссо пропонує створити особливе середовище, яке б забезпечило рівновагу між його реальними можливостями та природними потребами.

Послідовником ідей Ж.-Ж. Руссо був Й. Песталоцці, який вважав, що кожна людина від народження має природні задатки тих чи інших здібностей, які перебувають у прихованому стані. Виховання полягає у поступовому розвитку їх відповідно до природних закономірностей дитячого організму і доведення до досконалості. Виховуючи дітей, треба пам'ятати, що головне завдання вихователя полягає не тільки в тому, щоб розвинути дитину як окрему індивідуальність, а в тому, щоб виховати її в душі братерських взаємин з людьми.

Виховання на думку Й. Песталоцці, має бути природовідповідним, тобто, здійснюватись згідно з природою. Природа – це та скеля, на якій виховання формує людський розвиток. І чим міцніший зв'язок між скелею і будовою (природою і вихованням), тим успішніше розв'язуватиметься велика справа виховання.

Ідея врахування середовища в цілеспрямованому вихованні підростаючого покоління виявлялась в працях як вітчизняних, так і західних вчених-соціологів та педагогів вже у ХІХ столітті. Вивчення проблеми формування особистості людини через використання можливостей соціокультурного середовища тісним чином пов'язано з ім'ям К. Вентцеля. У 1896 році у своїй статті з педагогіки «Середовище як фактор морального виховання» К. Вентцель стверджував, що нічого не повинно викладатись дітям в готовому вигляді і тим більше нав'юватись їм. Завдання

вихователя – зводити до мінімуму несприятливий вплив середовища, створювати умови і надавати матеріал для інтелектуальної та свідомо-моральної діяльності, ставити дітей перед необхідністю діяти для оточуючих.

В історії вітчизняної педагогіки ідеї створення спеціального середовища для виховання молоді виникають під впливом французького просвітництва у XVIII столітті. І. Бецькой, опрацювавши ідеї французького просвітництва, намагався відтворити їх на національному підґрунті. Він мріяв, відкривши різні виховні установи, створити в них «особливу породу людей», вільну від вад сучасного йому суспільства, і таким чином поліпшити звичаї людей. Створені закриті виховні установи були направлені головним чином на обмеження несприятливих середовищних впливів і посилення спеціально створених середовищних факторів: педагогічної діяльності, організації часу вихованців, організації та оформлення простору, оточення однолітків.

Оптимальною формою організації виховання і відповідного навчання, на його думку, має бути закритий виховний заклад, куди повинні були прийматися діти з 5-6 років і знаходитися в ньому до 18-20 років. Протягом всього перебування у виховному закладі діти повинні бути ізольовані від впливу навколишнього середовища, навіть від родичів. Таким чином передбачалося виховати «нових батьків і матерів», а ті, в свою чергу, повинні були виховувати своїх дітей не на основі старих традицій, а виходячи з педагогічної доцільності.

Пізніше проблеми формуючого впливу умов на розвиток особистості дитини епізодично виникали в дослідженнях філософів і вчених педагогів головним чином як розуміння ролі і значення середовища у вихованні людини (П. Каптерев, А. Лазурський, М. Пирогов, К. Ушинський, Л. Толстой, П. Лесгафт та ін.)

Проблему виховання в рамках концепції соціальної детермінованості активно розробляв С. Шацький. Він вважав, що без урахування і використання виховного потенціалу соціального середовища педагогічний колектив не зможе якісно вирішувати завдання виховання. «Життя, середовище виховують, – зазначав С. Шацький, – але зазвичай ми тільки констатуємо це як факт, не роблячи з нього ніяких серйозних висновків».

На початку ХХ ст. в зарубіжних країнах також проходив напружений пошук нових форм і методів навчання, пов'язаних із середовищем. Польський педагог Я. Корчак спроектував творче освітнє середовище для розвитку гармонійної й активної особистості. Він організував процес індивідуального розвитку всіх прихованих можливостей дитини у груповому середовищі. Я. Корчак виділив типи середовища що виховують: догматичне, ідейне, середовище безтурботного споживання, освітнє середовище кар'єри.

Помітний вплив на педагогіку середовища здійснила така філософська течія, як прагматизм. Представник цього напрямку американський дослідник Дж. Дьюї розглядав проблему вільного виховання людини в освітньому середовищі. Він досліджував вплив навколишнього, соціального, освітнього середовищ на розвиток особистості, зводив діяльність педагога до створення сприятливих умов для повного прояву індивідуальності дитини.

Розвитку теорії середовища сприяли системні дослідження 70-90-х рр. ХХ століття. Разом з посиленням педагогічного значення категорії «взаємодії» стала проглядатися залежність впливу середовища від способу життя спільноти. Поступово накопичувалися знання про конкретні складові середовища: предметно-просторові, природні, естетичні, архітектурні, позашкільні, мікрорайонні та інші.

На рубежі ХХ-ХХІ ст. проблема впливу умов на розвиток особистості знову актуалізувалася, що було пов'язано з гуманізацією освіти, звернення до особистісно-орієнтованого підходу. На сучасному етапі концептуальним осмисленням середовища, розробкою підходів, принципів, основних характеристик середовища займаються Ю. Мануйлов, В. Ясвін. Ю. Песоцький, Н. Коваленко та інші. Так, Ю. Мануйлов підкреслює зростаюче значення середовища у розвитку особистості, його тісна взаємодія з виховною системою. Середовище він визначає як те, серед чого перебуває суб'єкт, за допомогою чого формується його образ життя, що опосередковує його розвиток, і типізує особистість. Середовищний підхід він трактує як ставлення людини до середовища і середовища до людини.

Середовищний підхід орієнтує виховний процес на створення системи необхідних умов, серед яких постає культивування моральних цінностей у певному

просторі статичної одиниці (творча студія, гуртки, клуби та ін.), або у динамічній одиниці – стихії. Вивчення й проектування стихій (сила, що програмує поведінку – соціальний рух, інформаційний потік, суспільний настрій, мисленеві програми, стереотипи мислення тощо), моделювання культурних ніш (локальні ділянки середовища) представлено в роботі Н. Коваленко. На різних етапах життя особистість набуває досвіду батьків, різних людей, вбирає в себе їхні уявні програми, стереотипи мислення, емоційні реакції, що дають змогу, на думку Н. Коваленко, вибудовувати моральні уявлення. На інших етапах на цьому ґрунті набувають розвитку уявні програми вчителів, друзів, коханих людей. Таким чином, стереотипи й базові переконання щодо поведінки особистості мають бути залежними від ідей, нормів, ідеалів середовища.

Проблемою проектування умов, що здійснюють вплив на культурний розвиток і формування культурної ідентифікації особистості, займаються Н. Крилова, М. Князева, А. Іванов та інші. При культурологічному підході розглядається процес входження людини в культуру. Розробки даних дослідників пов'язані з вивченням середовища як широкого соціокультурного простору, в якому відбувається становлення і розвиток особистості. Поняття «соціокультурне середовище», «культурне середовище», що характеризують форму умов, що забезпечує успішність розвитку особистості, визначають область науки, яка отримала назву культурологія освіти. Н. Крилова визначає її як новий науковий напрям, що формується на стику філософії освіти, культурології та педагогіки, що пояснювало весь комплекс культурних проблем освіти на єдиних підставах педагогічної та культурної антропології.

Опрацювавши велику кількість наукових джерел, ми бачимо, що питання про створення умов, в яких виховується людина, формує її погляди, основні принципи та цінності життя, відіграло важливу роль ще в давні часи. Кожна освічена людина розуміла це і акцентувала на цьому увагу. З розвитком людства, новими історичними подіями та науковим прогресом, важливість питання освітнього середовища збільшилась настільки, що стала окремою галуззю вивчення у світовій педагогіці.

Історико-педагогічний аналіз розвитку уявлень про умови розвитку і формування особистості учня показує, що у всі часи вони розглядались педагогами як найважливіший фактор розвитку, формування та виховання особистості, відповідаючи своїми загальнокультурними і професійними якостями потребам суспільства.

2.3. Умови розвитку й формування особистості

У сучасній педагогіці умови розвитку й формування особистості учня в навчальному закладі розуміються як система впливу та умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному та просторово-предметному оточенні в межах організованого освітнього процесу.

Л. Ващенко звертає увагу на соціально-культурне або інноваційне середовище регіону, яке у широкому розумінні є тією соціально-педагогічною сферою, що сприяє формуванню освітньої культури, виступає об'єктом інноваційної діяльності педагогів, забезпечує різноманітність освітніх потреб та інтересів. У вузькому сенсі інноваційне середовище є результатом змін освітньої культури у навчальному закладі.

Н. Селіванова говорить про три варіанти підходу до визначення виховного простору:

- як педагогічно доцільно організованого середовища, що оточує окрему дитину або безліч дітей групи, навчального закладу, будинку, двору, мікрорайону, села, міста, області (Л. Новікова);

- як частини середовища, в якій панує певний педагогічно сформований образ життя (Ю. Мануйлов);

- як динамічної мережі взаємопов'язаних педагогічних подій, яка створюється зусиллями соціальних суб'єктів різного рівня (колективних та індивідуальних) і виступає інтегрованою умовою особистісного розвитку людини (Д. Григор'єв).

В. Степанов визначає освітній розвиваючий простір як спеціально змодельоване місце і умови, що забезпечують різноманітні варіанти вибору

оптимальної траєкторії розвитку і дорослішання особистості. Освітній простір дозволяє учням самовизначатися в різноманітних видах діяльності і у взаємодії з різними спільнотами, педагогам – створювати умови для соціалізації учнів в широкому соціальному і культурному контексті.

Створення сприятливих умов є найважливішим завданням керівників навчальних закладів, педагогів, вихователів. Педагог, стверджує Н. Крилова, «повинен самовизначитися не просто як транслятор певної культури, а як активний учасник того культурного середовища, в якому живе і творить учень. Створюючи разом з учнем культурно значиму ситуацію освіти та самоосвіти, педагог вступає в особливий освітній простір – простір проекту».

Процес створення виховного і навчального середовища є процес педагогічного проектування, яке в останні роки уважно вивчається наукою про освіту. У 50-60-ті роки минулого сторіччя проектна діяльність вийшла за рамки технічного проектування, стала масовою, охопила різні сфери життя людей; помітно зросла складність проєктованих об'єктів; виникло соціальне проектування. Метод проектування усе більш широко застосовується для вдосконалення соціальної практики.

Е. Заїр-Бек розглядає педагогічне проектування як діяльність по вдосконаленню та реконструкції освітніх систем. Під «педагогічним проектом» (або «проектом в освіті») вона розуміє комплекс оформлених педагогічних ідей, звернених до перетворення освітніх систем, педагогічних процесів і технологій, а також програми їх практичної реалізації. Виходячи з наявності у педагогіці поряд з науково-теоретичної конструктивно-технічної функції, Е. Заїр-Бек трактує «педагогічне проектування» як один із напрямків дослідницької педагогічної діяльності, яке забезпечує вирішення проблем, наявних в практиці освіти в конкретних умовах. Проектування передбачає побудову комплексу педагогічних ідей та розробку на основі системного підходу бажаних перетворень і програм їх реалізації в конкретні освітні системи.

За визначенням С. Михайлової, педагогічне проектування є синтетична категорія науково-педагогічного знання, що забезпечує створення проєктів

майбутніх станів освітніх об'єктів і систем, що характеризується міждисциплінарною, комплексністю, системністю, інтегративністю, прогностичністю.

Педагогічне проектування різноманітне. Це і проектування федеральних, регіональних, муніципальних систем освіти, освітніх установ, навчальних курсів, конкретних виховних і навчальних ситуацій. Але проектуванню безпосереднього педагогічного середовища серед зазначених проблем належить особливе місце, оскільки саме виховне і навчальне середовище є безпосереднім інструментом розвитку й формування особистості.

2.4. Завдання педагогічного колективу

Виховання - процес цілеспрямованого систематичного формування особистості, зумовленого законами суспільного розвитку, дією об'єктивних і суб'єктивних чинників. Процес формування, розвитку особистості, який містить цілеспрямований зовнішній вплив, самовиховання особистості, за визначенням І. П. Підласого, характеризують як процес виховання. Його не можна вважати стихійним, хаотичним явищем. Він підпорядкований певним діалектичним закономірностям і має свою структуру. По-перше, практична діяльність особистості є, з одного боку, спонукальним чинником до вияву зусиль на оволодіння нормами поведінки (дій), навичками і вміннями, а з іншого через практичну діяльність можна перевірити рівень володіння вміннями поводити себе в конкретній ситуації.

На певному етапі виховання життєві обставини потребують від людини володіти відповідними нормами поведінки. Колишні школярі, а сьогодні учні перших курсів професійно-технічного навчального закладу розпочинають свою життєдіяльність у новій для них ситуації (незнайома раніше форма навчання, нове оточення, система взаємостосунків та ін.). За допомогою педагогів, майстра виробничого навчання, класного керівника вони мають своєчасно і безболісно пройти адаптаційний період, засвоїти новий стиль життя та нормативні правила, які

потрібно виконувати. З цього починається виховна робота на початку кожного етапу.

В основі процесу - система стосунків, які завжди мають суб'єктивно-об'єктивний характер. Наявність їх - результат поведінки вихователя та вихованця в певній педагогічній ситуації. Деякі вчені розглядають процес виховання як проходження основних педагогічних ситуацій.

Послідовність, єдність і наступність процесу виховання пов'язана з психологічною структурою особистості. Складовими процесу виховання є категорії самовиховання і перевиховання, які одночасно відображають і специфіку виховання, і становлять понятійно-категоріальний апарат педагогіки.

Самовиховання — "вищий етап виховного процесу, систематична й свідома індивідуальна діяльність людини, спрямована на вироблення в собі бажаних фізичних, розумових, моральних, естетичних якостей, позитивних рис волі й характеру, усунення негативних звичок". Провідним компонентом змісту самовиховання є формування вольових і моральних якостей.

Потреба у самовихованні - вища форма розвитку особистості.

Перевиховання - "виправлення відхилень, вад, негативних наслідків, допущених у вихованні особистості". Перевиховання спрямовано на перебудову неправильних (хибних) поглядів, суджень, переконань, перетворення негативних способів поведінки у суспільно визнані норми. Провідним механізмом перевиховання є залучення особистості до суспільно-корисної діяльності, в процесі якої відбувається переоцінка цінностей, зміна поведінки.

Розвиток й формування особистості учня як педагогічна категорія та процес має свої особливості:

- двоаспектний характер;

- безперервність та довготривалість;
- взаємозв'язок, взаємодоповнюваність процесів виховання, самовиховання і перевиховання;
- багатофакторність різноманітних виховних впливів (батьки, друзі, навколишнє середовище, засоби масової інформації тощо);
- латентний (прихований) характер результатів виховання;
- концентризм формування якостей особистості з урахуванням індивідуальних, психічних і вікових можливостей;
- різноманітність форм, методів і прийомів виховання;
- специфіка й труднощі оцінювання поведінки та якостей особистості у зв'язку з неточністю методів діагностики виховання.
- багатогранність завдань і різноманітність змісту;
- залежить від специфіки професійних завдань і необхідність формування громадянина - патріота України;
- самокерованість.

Виховання - цілеспрямований процес формування особистості; він має свою внутрішню логіку і його можна визначити у вигляді функцій, які послідовно реалізують.

Мета формування особистості - те, до чого прагне виховання. Метою виховання в педагогіці традиційно вважають остаточний результат формування особистості.

Меті розвитку й формування особистості учня підпорядковано все: зміст, організація, форми і методи. Виокремлюють загальну та індивідуальну мету.

Загальна мета виявляє якості, які потрібно сформувати у всіх людей, а індивідуальна - те, що стосується виховання окремої людини. Прогресивна педагогіка передбачає єдність загальної та індивідуальної мети.

Мета виявляє загальну цілеспрямованість виховання. На практиці її реалізують через систему конкретних завдань. Мета та завдання співвідносяться як ціле і частина, система і її компоненти.

До основних функцій розвитку й формування особистості належать:

- організаційно-мотиваційна - формування мотивації розвитку особистості, її вдосконалення і самовдосконалення, організація діяльності, спілкування та творче залучення всіх вихованців до виховного процесу;
- діагностична – виявлення реального рівня розвитку учня. Факторів впливу на особистість;
- прогностично-проективна – планування бажаного результату та умов його досягнення, розроблення плану та програми досягнення виховної мети;
- формуючо-розвивальна – формування та постійне вдосконалення в учнів соціально-ціннісних якостей, забезпечення гармонійного розвитку особистості та максимальної реалізації її творчого потенціалу;
- інформаційно-комунікативна – цілеспрямований психолого-педагогічний та інформаційний вплив на свідомість, інтелектуальну, духовну, волюву і мотиваційну сфери особистості, формування високої культури спілкування, правил загального етикету і поведінки, розвиток соціально-значущих цінностей;
- контрольна-оцінювальна – виявлення й оцінка результатів виховання, ефективності системи виховної роботи та внесення відповідних коректив і змін.

Професійно-технічні навчальні заклади повинні готувати кваліфікованих робітників, конкурентоспроможних на ринку праці, створювати оптимальні умови для розвитку і формування особистості учня, що забезпечить високу ефективність діяльності майбутнього робітничого класу.

Основні завдання, що стоять перед педагогічними колективами навчальних закладів:

- виховання майбутніх фахівців авторитетними, високоосвіченими людьми, носіями високої загальної, світоглядної, політичної, професійної, правової, інтелектуальної, соціально-психологічної, емоційної, естетичної, фізичної та екологічної культури;

- створення необхідних умов для вільного розвитку особистості учня, його мислення і загальної культури через залучення до різноманітних видів творчої діяльності (науково-дослідницької, технічної, культурно-просвітницької, правоохоронної та ін.);

- збагачення естетичного досвіду учнів шляхом участі їх у відродженні забутих та створенні нових національно-культурних традицій регіону, міста, навчального закладу; формування "Я - концепції" людини-творця на основі самоосвіти, саморозвитку, самовиховання, самовдосконалення, моральної досконалості; пропаганду здорового способу життя, запобігання вживанню учнями алкоголю, наркотичних речовин, викорінення шкідливих звичок, зокрема тютюнокуріння.

Отже, розвиток і формування особистості учня - процес творчий, зорієнтований на проблеми, пов'язані зі специфікою навчального закладу, на особливості регіону. В ідеальній перспективі професійно-технічні навчальні заклади мають стати школою саморозвитку, самоуправління, самодисципліни, свідомої відповідальності, співробітництва й творчості педагога й учня.

3. ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЕКТ

Автор проекту: Копчалоук Марта Андріївна,
викладач суспільних дисциплін Тячівського
професійного ліцею Закарпатської області

Назва проекту: Виховання обдарованої особистості

Галузь застосування: професійно-технічна освіта

Суб'єкти інноваційної діяльності: учні навчального закладу

Рік розробки, запровадження: 2011

Назва навчального закладу: Тячівський професійний ліцей Закарпатської області

Адреса навчального закладу: 90500 м. Тячів, вул.Жовтнева,7

e-mail: tyachiv_pl@tpl.uzhgorod.ua

Контактний телефон: (03134) 2-15-83

Опис проекту

Мета впровадження.

Інноваційний проект створювався і впроваджувався з метою виявлення обдарованої і здібної молоді серед учнів ліцею, всебічного сприяння розвитку обдарованості, формування творчої особистості, створення системи роботи з обдарованими та здібними учнями; забезпечення ефективності та результативності

навчально – виховного процесу на основі співробітництва “обдарований учень – творчий педагог”.

Робота в рамках проекту забезпечує реалізацію стратегії «дослідницького навчання» (головною метою якого є активізація навчання, надання йому дослідницького характеру) та стратегії «індивідуалізації» (створення умов для повноцінного прояву й розвитку специфічних особистісних функцій суб’єктів освітнього процесу).

Педагогічний процес у Тячівській філії Малої Академії Наук має свої особливості, які відрізняють його від навчання у ліцеї. Перш за все, це- різноманітні форми проведення занять: профільні гуртки, семінарські заняття з проблемних питань, індивідуальна науково-дослідницька робота. Навчальні програми гуртків, секцій охоплюють такі галузі знань і практичної діяльності, які виходять за межі предметних програм, враховуючи індивідуальні інтереси та творчі можливості конкретних учнів.

Ресурсоємність нововведень.

Шляхи залучення додаткових та вдосконалення наявних ресурсів.

Проект не потребує залучення додаткових ресурсів.

Технологія впровадження.

Робота з обдарованими і здібними учнями в ліцеї починається з діагностики обдарованості та створення умов для навчання розвитку обдарованих і здібних учнів на основі використання інноваційних педагогічних технологій.

Одним з важливих напрямів діяльності викладача, класного керівника, майстра виробничого навчання в ліцеї є робота з учнями, які мають особливі здібності. Вони характеризуються високим розвитком мислення, довготривалим запам’ятовуванням навчального матеріалу, навичками самоконтролю в навчальній діяльності, великою працездатністю тощо. Їм притаманна неординарність, свобода висловлювання думки, багатство уяви, чіткість різних видів пам’яті, швидкість реакції, вміння піддавати сумніву й науковому осмисленню певні явища,

стереотипи, догми. Це створює сприятливі морально-психологічні умови для активної навчальної діяльності та збільшення її обсягу й інтенсивності з тим, що б програмове навантаження сприяло розвитку навчальних можливостей учнів, а не стримувало цей процес через недостатню їх завантаженість.

Форми роботи з цією категорією учнів – групові та індивідуальні, заняття на уроках і позаурочний час, факультативи, семінари. Учні залучаються до участі в роботі секцій Малої Академії наук, гуртків, спортивних секцій. Зміст навчальної інформації для таких учнів педагоги ліцею доповнюють науковими відомостями, які вони можуть отримати в процесі виконання додаткових завдань за той самий час, що й інші учні, але за рахунок прискореного темпу обробки навчальної інформації.

У методах керівництва науково-дослідницькою роботою учнів переважають самостійна робота й пошуковий та дослідницький підходи до засвоєння знань, умінь і навичок. Контроль за їх навчанням спрямовується на стимулювання поглибленого вивчення навчального матеріалу, його систематизацію, класифікацію, перенесення знань у нові ситуації.

Названі моменти в навчальних заняттях доповнюються системою позаурочної роботи, участю учнів у роботі Тячівської філії Малої Академії Наук. Разом з викладачем-керівником учень визначається у темі своєї роботи, причому тему дослідження може запропонувати як викладач, так і учень, а іноді, навіть, саме життя чи практика. Визначившись у темі, учень починає пошук відповідної літератури. Наступним етапом є складання плану роботи, написання теоретичної частини. Після цього починається етап захисту. Шлях до успішного захисту – це проходження декількох етапів на районному, а потім і на обласному рівнях: написання контрольних робіт з базової дисципліни, де виявляється рівень володіння теоретичним матеріалом предметної галузі, оцінка актуальності досліджуваної проблеми, науковості виконання та правильності оформлення роботи (заочний етап). Після проходження даних етапів, при умові отримання прохідного балу, учень запрошується на обласний (очний) етап – захист роботи на обласній конференції МАН. Під час виступу оцінюється актуальність обраної проблеми, використання наочності під час захисту, володіння термінологією, вміння представити результати

своєї роботи перед аудиторією та участь у дискусії. Така форма захисту формує чіткість, зв'язність, швидкість мислення, а крім того такі якості особистості, як вміння вести дискусію, відстоювати свою думку, впевненість у собі.

Результативність та ефективність

впровадження інновації (досягнута /або очікувана).

За результатами діагностичних обстежень, спостережень викладачів, майстрів виробничого навчання, класних керівників, а також за показниками у навчанні та результатами виступів учнів на олімпіадах з предметів загальноосвітнього та професійно-теоретичного циклу, конкурсах професійної майстерності, захисті науково-дослідницьких робіт на засіданнях секцій МАН простежується позитивна динаміка розвитку обдарованих і здібних учнів у групах на базі базової загальної середньої освіти. В останній рік до цієї роботи стали залучатися також і учні груп ТУ (на базі повної загальної середньої освіти).

Учні ліцею з року в рік займають призові місця при захисті науково-дослідницьких робіт на районних засіданнях Тячівської філії МАН, випереджаючи при цьому учнів загальноосвітніх шкіл міста та району. Результатом науково-дослідницької роботи учнів нашого навчального закладу Принца Володимира та Принца Василя стали II і III місця в другому етапі обласного конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН. Зокрема, Принц Володимир предметом свого дослідження обрав підвищення ефективності світловипромінювальних діодів на основі органічних матеріалів, а Принц Василь – інноваційні технології сучасної медицини, використання сучасних лазерних методик у профілактиці та лікуванні різних видів захворювань.

Створення системи роботи з обдарованими і здібними учнями – це шлях до створення кращих можливостей для їх самореалізації, формування атмосфери наукового спілкування. У майбутньому учням знадобляться набуті знання, навички пошукової роботи, вміння самостійно проводити експерименти, працювати з науковою літературою.

ВИСНОВКИ

Цілі підсумкової випускної роботи досягнуто та виконано такі завдання:

1. Підібрано і опрацьовано сім джерел педагогічної та методичної інформації з теми підсумкової випускної роботи.

2. Результати аналізу і систематизації інформації, отриманої з опрацьованих літературних джерел, представлено теоретичною частиною даної роботи.

3. Виявлено, що основні завдання, які стоять перед педагогічними колективами навчальних закладів, це - виховання майбутніх фахівців авторитетними, високоосвіченими людьми, носіями високої загальної, світоглядної, політичної, професійної, правової, інтелектуальної, соціально-психологічної, емоційної, естетичної, фізичної та екологічної культури; створення необхідних умов для вільного розвитку особистості учня, його мислення і загальної культури через залучення до різноманітних видів творчої діяльності (науково-дослідницької, технічної, культурно-просвітницької, правоохоронної та ін.);

4. Розроблено інноваційний проект «Виховання обдарованої особистості», робота в рамках якого забезпечить реалізацію стратегії «дослідницького навчання» (головною метою його є активізація навчання, надання йому дослідницького характеру) та стратегії «індивідуалізації» (створення сприятливих умов для повноцінного розвитку і формування особистості учня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І. Д. Важливі аспекти у сучасному вихованні /І.Д.Бех // Світ виховання. – 2007. — № 5.
2. Бех І. Д. Виховання особистості(у двох книгах). – К. : Либідь, 2003. – Т. 1. – 278 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості(у двох книгах). – К. : Либідь, 2003. – Т. 2. – 342 с.
4. Вишневський О. І. Сучасне українське виховання: Педагогічні нариси / О. І. Вишневський. – Львів, 1996. – 238 с.
5. Коберник О. М. Теорія і методика психолого-педагогічного проектування виховного процесу в школі : навч.-метод. посібник / О. М. Коберник. – К. : Наук. світ, 2001. – 182 с.
6. Сорока Г.І. Сучасні виховні системи та технології: навчально-методичний посібник для керівників шкіл, вчителів, класних керівників, вихователів, слухачів ППО. – Харків, 2002. – 128 с.
7. Степанов Е.Н. Педагогу о воспитательной системе школы и класса. - М.: ТЦ Сфера, 2004г. – 224 с.